

ГАЛИНА ЙОНЧЕВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ – ДЕО

✉ vyontcheva@gmail.com

ЗА ПРЕПИНАТЕЛНИТЕ ЗНАЦИ В НОВОГРЪЦКИЯ ΕΖΙΚ

Анотация:

Известно е, че употребата на препинателните знаци е в зависимост от строежа на изречението, от природата и ролята на съставлящите го части. Пунктуационната система на новогръцкия език подрежда препинателните знаци в самостоятелна група, различна от групата на други правописни знаци и обозначения. Обект на статията са препинателните знаци от първата група с най-честите им употреби.

Ключови думи:

пунктуационни знаци, запетая, точка и запетая, въпросителен знак, удивителен знак

Известно е, че употребата на препинателните знаци е в зависимост от строежа на изречението, от природата и ролята на съставлящите го части. Правописът в новогръцкия език разглежда препинателните знаци в самостоятелна група, та σημεία της στήξης, различна от групата на други, също задължителни правописни знаци и обозначения. Първата група знаци служат за отделяне на частите на изречението, докато втората група включва знаци, свързани с правописа на отделни езикови единици.

Обект на разглеждане тук са препинателните знаци от първата група с най-честите им употреби. Приемам класификацията им според официалната школка и университетска литература, което е и преобладаващото мнение в гръцкото езикознание ([1]: 54).

Тази основна група включва единайсет на брой препинателни знаци, които се разделят в две подгрупи: най-често употребими – та συχνότερα σημεία της στήξης – и по-малко чести в употреба – σημεία που τα μεταχειρίζομαστε λιγότερο συχνά.

Към подгрупата на най-често употребимите препинателни знаци спадат: точката – η τελεία (.), горната точка – η επάνω τελεία (´), запетаята – το κόμμα (,), въпросителният знак – το ερωτηματικό (;), и удивителният знак – το θαυμαστικό (!).

Към подгрупата на по-малко честите в употреба знаци се нареждат: двоеточието – η διπλή τελεία (:), скобите – οι παρενθέσεις ( ), многоточието – τα αλοσιωπητικά (...), тирето – η παύλα (–), двойното тире – η διπλή παύλα (– –), и кавичките – τα εισαγωγικά (« »).

Употребата на всички препинателни знаци се подчинява на единни задължителни граматико-синтактични правила, независимо от някои разлики при класифицирането на препинателните знаци според различните автори, както във вариантните им названия, така и в броя им ([3]: 1064, 1068).

Разликите в тълкуването по отношение на употребата на препинателните знаци, трудното овладяване на изреченската конструкция или смисловите акценти водят до съответни затруднения, видим разнобой и грешки във всекидневната писмена практика дори в учебни помагала или официални издания на различни гръцки институции.

Тук ще се спра на най-честите употреби на препинателните знаци в разглежданата основна група – та σημεία της στήξης.

Точка – η τελεία (.). Тя отбелязва на първо място края на всяко изречение. Следващата ѝ употреба е при съкращенията, напр.: π. Χ. = про Χριστού (пр. Хр.), κ. = κύριος (г-н, господин). С точка се изписват числа за броими понятия, напр.: 15.165.000 κάτοικοι (15 165 000 жители). За хронологично обозначение обаче не се пише точка, напр.: το 1100 μ. Χ. (през 1100 г. сл. Хр.).

Наблюдава се непоследователност при съкращения от типа Ο.Ε.Δ.Β., но и ΟΕΔΒ (Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων ‘Организация за издаване на учебни пособия’), ΕΛ.ΤΑ., но и ΕΛΤΑ (Ελληνικά Ταχυδρομεία ‘Гръцки пощенски станции’), и др.

Горна точка – η επάνω τελεία (´). Тя се употребява в сложни изречения, често в период, където броят на смислово свързаните прости изречения е по-голям, например:

Το αηδόνι δεν απέθανε,
το αηδόνι πάντα ζει
άλλαξε τα φτερά του
δεν άλλαξε φωνή.

Славоят не е умрял,
славоят винаги е жив,
смени си перата,
гласа си не смени. ([1]: 55)

Този знак служи още за разделяне на една и съща фраза с цел поясняване или противопоставяне, например: Αυτός δεν ήταν άνθρωπος ήταν θέριο, δράκος του βουνού στοιχείο. ‘Това не беше човек, беше звяр, кръвожадна планинска стихия’ ([1]: 55).

Запетая – το κόμμα (,). Употребата на този правописен знак според правилата е най-трудна.

Най-често срещаме запетаята в безсъюзното свързване на еднородни части на речта – съществителни, прилагателни, наречия, при безсъюзното свързване на сложни съчинени съединителни изречения и т.н., например: Αγόρασα ψωμί, γάλα, φρέσκα φρούτα, λαχανικά. ‘Купих хляб, мляко, пресни плодове, зеленчуци.’ Του αρέσει να παίζει, να τρέχει, να χορεύει. ‘Обича да играе, да тича, да танцува.’

Обръщенията се отделят със запетая, напр.: Έλα κοντά μου, Φίλιππε. ‘Ела при мене, Филипе.’ Πώς είσαι, παιδί μου; ‘Как си, момчето ми?’

Това правило никак не е трудно. Липсата на запетая обаче в този случай се наблюдава нееднократно дори и в учебници по гръцки език като чужд. По мое мнение пропускането ѝ е по-скоро техническа грешка.

Запетаята редовно се употребява при обособяване, напр.: Ο Ολυμπος, το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας, ήταν η κατοικία των θεών. ‘Олимп, най-високата планина на Гърция, била жилището на боговете’ ([1]: 57).

Задължително е писането на запетая в пряка реч, за да се отделят думите на разказвача, например: «Πέρασε, μου είτε ο Πέτρος, αύριο το πρωί από το σπίτι». ‘Мини, каза ми Петрос, утре сутринта през дома’ ([1]: 58).

Съюзите (οι ειδικοί σύνδεσμοι) ότι, πως, που (че, който), които въвеждат подчинени изречения, се отличават с висока честотност и нерядко подсилват емоционалната натовареност на фразата. Употребата на запетая тук зависи от вида на подчиненото изречение. Не се пише запетая пред тези съюзи, когато въвеждат подчинено подложно, подчинено допълнително или определително изречение, например: Φαίνεται πως θα βρέξει. ‘Изглежда, че ще вали.’ Ομολόγησε ότι έκανε λάθος. ‘Призна си, че е направил грешка’ ([4]: 1991: 57). Η δύση που είδαμε χτες θα μείνει αζέχαστη. ‘Залезът, който видяхме вчера, ще остане незабравим’ ([1]: 58).

Не се пише запетая и пред или след подчинени изречения – ονοματικές αναφορικές προτάσεις, въведени с относителните местоимения όποιος, ο οποίος, ότι (който, каквото), например: Όποιος πεινάει καρβέλια ονειρεύεται. ‘Който е гладен, хляб сънува.’ Ν’ακούς τη γνώμη όποιου σε αγαπά. ‘Слушай мнението на онзи, който те обича.’ Μη κάνεις ό’τι δεν πρέπει. ‘Не прави, каквото не трябва’ ([4]: 57).

При наречия и глаголи, изразяващи емоционална нагласа, настроение, отношение, употребата на που ги подсилва смислово, но запетая не се пише, например: Κρίμα που δεν ήρθες μαζί μας! ‘Жалко, че не дойде с нас!’ Χάρηκα που σας γνώρισα. ‘Беше ми приятно, че се запознах с вас.’

Приложението (η παράθεση) и всеки вид допълнително обяснение (η επεξήγηση) се отделят със запетая, която в устната реч се проявява в паузите, например: Από τον αφρό της θάλασσας βγήκε η θεά της ομορφιάς, η Αφροδίτη. ‘От морската пяна излезе богинята на красота-та Афродита.’ Τούτο σας λέω, ν’αγαπιέστε. ‘Това ви казвам, обичайте се’ ([5]: 36). Έτσι το έκανε, επίτηδες. ‘Така го направи, нарочно.’ Ένα μόνο με πονούσε, που ήμουν ακόμα μικρός. ‘Едно само ме болеше, че бях още малък.’ Κανείς δεν το ήξερε αυτό, πως ο πατέρας του δεν ήταν Έλληνας. ‘Никой не знаеше (това), че баща му не беше грък.’ Πήραμε μια ευχάριστη είδηση, ότι ο αδελφός του πέτυχε στο Πανεπιστήμιο. ‘Получихме една приятна вест, че брат му е влязъл в университета’ ([5]: 131).

Обединяваща особеност на подчинените изречения е отделянето им със запетая от главното, но правилната ѝ употреба предполага познаването на видовете съюзи и участието им като съчинителна или подчинителна връзка, а така също и природата на подчинените изречения в новогръцкия език, например: Δεν πρέπει να ξεκινήσουμε, γιατί ο καιρός άρχισε να

χαλά. ‘Не трябва да тръгваме, защото времето започна да се разваля’ ([1]: 58). Ένα μόνο δεν ξέρω, να λέω ψέματα. ‘Едно само не зная, да лъжа.’ ([5]: 134). Κάθε μέρα είχε την ίδια αγωνία, μήπως τον διώξουν από τη δουλειά. ‘Всеки ден изпитваше същата тревога, да не го изгонят от работа.’ ([5]: 136). Ο Παναγιώτης ορίστηκε σημαιοφόρος, επειδή ήταν αριστούχος. ‘Панаγιотис беше избран за знаменосец, понеже беше отличник’ ([4]: 61).

Класификацията на видовете подчинени изречения в гръцкия език в голяма степен не съвпада и не съответства на българските като съдържание и брой.

Въпросителен знак – το ερωτηματικό (;). Той се пише в края на пряк въпрос, например: Πήγες μόνη σου εκεί; ‘Сама ли отиде там?’ Θέλεις ή δε θέλεις να μου πεις την αλήθεια ; ‘Искаш или не искаш да ми кажеш истината?’

За изразяване на ирония, съмнение, несигурност въпросителният знак се пише в скоби и се вмъква в изречението, напр.: Καμάρωνε πως ήταν ο καλύτερος (;) ποδοσφαιριστής. ‘Перчеше се, че е най-добрият (?) футболист’ ([1]: 61).

Удивителен знак – το θαυμαστικό (!). Пише се най-често след междуметия или в края на възклицателни фрази, например: Αχ! Τι ωραίο μέρος! Πόσο μ’αρέσει! ‘Ах! Какво хубаво място! Колко ми харесва!’ ([2]: 21).

Удивителният знак се пише също в изречения от въпросителен тип, които реално изразяват силни чувства, например: Πού καταντήσαμε! Και πιστεύεις κι εσύ τέτοια πράγματα! ‘Докъде я докарахме! И ти ли вярваш на такива неща!’ ([1]: 62).

В забрани, заповеди, команди или при обръщения в елиптични изречения също се употребява удивителният знак, например: Όχι!, Εμπρός!, Προσοχή!, Γιάννη!, Βάλε και λίγο κόκκινο! ‘Не! Напред! Внимание! Яни! Сложи и малко червено!’ ([3]: 1066).

Двоеточие – η διπλή τελεία (:). Използва се за предаване на чужди думи, оградени в кавички, например: Ο Χριστός είπε: « Αγαπάτε τους εχθρούς υμών ». Христос е казал: „Обичайте враговете си!“ ([1]: 63).

При изброяване на обекти редовно пишем двоеточие, например: Τα μεγαλύτερα ελληνικά νησιά είναι: η Κύπρος, η Κρήτη, η Εύοια. ‘Най-големите гръцки острови са: Кипър, Крит, Евия.’

Скоби – οι παρενθέσεις ( ). В скоби обикновено се вмести необходимите обяснения, допълнения на нещо, казано преди, забележки или препратки, например: Ο γιος του Θεσέα, Ακάμας (που δίνει το όνομά του στο ομώνυμο όρος της βορειοδυτικής Κύπρου), ιδρύει την Αίλεια. ‘Синът на Тезей, Акамас, (който дава името на едноименната планина в северозападен Кипър), основава Епия ([3]: 1073).

В специализирани текстове се използват и други визуално различни скоби. За фонетична транскрипция е прието да се пишат правоъгълни скоби, напр.: παιδί [peđí] ‘дете’.

Μногоτοχίε – τα αποσιωπητικά (...). Πисането им показва незавършена фраза, без посочване на причината по-нататък. Многотоχίето се проявява чрез индивидуалната интонация и паузите, например: *Κάτσε φρόνιμα, γιατί ... (θα σε τημωρήσω)*. *Θυμάσαι τις τρέλες που κάναμε, το κολύμπι, τα παιχνίδια ... (και άλλα)*. ‘Седни мирно, защото ... (ще те накажа). Помниш лудориите, които правехме, плуването, игрите ... (и други)’ ([2]: 21).

Τιρε – η παύλα (–). Τιρε се пише редовно за отделяне на репликите на участващите в разговор , например:

– Μην κάνεις τίποτε!	– Не прави нищо!
– Καλά, θα κάνω ό’τι λες.	– Добре, ще правя каквото кажеш.

С тире се отбелязват и ясни противоположни позиции, например: *Θέλουν – μα δε βολεί να λησμονήσουν*. ‘Искат, но не могат да забравят’ ([1]: 64).

Понякога тире се пише и в незавършена фраза, където обикновено си служим с многотоχίе. За да се подчертае категоричното завършване на мисълта, се пише тире след точка. Това явление е рядко, но все пак характерно за новогръцката пунктуация. Оттам идва изразът «*τελεία και παύλα*», т.е. ‘абсолютен финал’.

Двоίно τιρε – η διπλή παύλα (- -). То е разновидност на обикновеното тире. Пише се за маркиране на вметнати думи и изрази, за които не се използват скоби. Така се предава отношението на говорещия към събитието или вид емоция, например: *Ο πατέρας μου - μύρο το κύμα που τον ετύλιξε - - δεν είχε σκοπό να με κάμη ναυτικό*. ‘Баща ми, миро на вълната, която го обгърна, нямаше за цел да ме прави моряк’ ([1]: 65).

Καβιτσκι – τα εισαγωγικά (« »). Използват се при буквално цитиране на чужди думи и кавичките се предхождат от двоеточие, напр.: *Τα εγγόνια έλεγαν στον παππού: «Πες μας, παππού, πάλι το παραμύθι της Γοργόνας»*. ‘Внуците казваха на дядото: „Разкажи ни, дядо, пак приказката за Горгоната“ ([1]: 65).

Заглавията на произведенията на изкуството, печатни издания, имена на магазини, кораби и други подобни също се отделят в кавички, например: *Όλα τα παιδιά ξέρουν το παραμύθι «Ο λύκος και τα επτά κατσικάκια»*. Всички деца знаят приказката „Вълкът и седемте козелта.“ *Ηρθε το πλοίο «Αργώ»*. Пристигна корабът „Арго“.

Пословици, поговорки и крилати фрази също се отделят в кавички, например: *Από την γιαγιά μου έμαθα: «Φασούλι το φασούλι γεμίζει το σακούλι»*. От баба ми научих „Бобче по бобче, пълни се торбичката“.

Καβιτσκι се използват още и в преводни речници или езиковедска литература, където лексикалната единица е обект на анализ или обяснение, например: *Το αγγλικό «book» σχηματίζει ομαλά τον πληθυντικό*. Английското “book” образува правилно множествено число ([3]: 1074).

Съвременните печатни технологии често заменят употребата на кавички с различни шрифтове, така че да изпъкне по-добре коментираният обект.

Макар и най-чести, разгледаните употреби на препинателните знаци в новогръцкия език изискват системност в усвояването на пунктуационните правила и преди всичко добро познаване на синтактичните норми в конструкцията на гръцкото изречение.

Литература

- [1] АУС 1978: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Νεοελληνική Γραμματική. Θεσσαλονίκη, 1978, 447 σ.
- [2] Κεσούπουλος 1998: Κεσόπουλος, Α. Μεγάλη Γραμματική και Ορθογραφία της Νεοελληνικής Γλώσσας. Μαλλιάρης Παιδεία, 1998, 507 σ.
- [3] Κлерис, Бабиньотис 2005: Κλαίρης, Χ., Μπαμπινιώτης, Γ. Γραμματική της Νέας Ελληνικής, 8^η έκδοση, Αθήνα, 2005, 1160 σ.
- [4] Παπαναστασιу 1991: Παπαναστασίου, Γ. Εφαρμοσμένη Γραμματική της Δημοτικής και Συντακτικό, Τόμος Δεύτερος, Αθήνα, 1991, 288 σ.
- [5] Синтаксис: Συντακτικό της Νέας Ελληνικής. Βοήθημα για το Δάσκαλο. ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1993, 192 σ.